

2° *Scandala compescere*. Princeps ideo præcipuæ gubernationi societatis præficitur ut illius bonum temporale quidem procuraret, sicut Ecclesia fuit instituta ad bonum spirituale et æternum : attamen, quoniam mores depravati publicæ felicitati valde nocent, eos sapiens princeps bene informandos, emendandos et corrigendos sollicitè curabit, ac consequenter scandala prævenire, auferre aut compescere quantum poterit studebit.

3° *Eos ab hoste*, etc. Bonus enim princeps debet esse pater vigilans et sollicitudinibus plenus respectu totius populi sibi commissi : ipsius est ergo invigilare ut uniuscujusque jura serventur integra, ut nullus injuste vexetur, sive ab hoste externo, sive a fratribus iniquis, etc.

4° Sciant etiam christiani principes auctoritatem a Deo sibi collatam fuisse *non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium*. Animadvertant sedulo, pro illorum imperio et quiete geri, quidquid pro Ecclesiæ salute laboratur. Sunt verba Encyclicæ Greg. XVI, diei 15 Aug. 1832, sub fine.

De obligationibus subditorum erga Principem.

Subditi debent principi honorem, obsequium, fidelitatem et subsidium.

1° *Honorem*. Deum time, inquit B. Petrus, I Epist. II, 17, *regem honorificate*. Illud enim ordo postulat, siquidem honor viam parat ad utile exercitium auctoritatis, et ad obedientiam subditos movet. Hanc reverentiam Scriptura sacra et fides catholica imperant, et etiam apud omnes gentes, etiam minus excultas, reperitur. A fortiori ergo honorandus est supremus princeps qui ubique habetur ut in summa dignitate constitutus : ergo.

2° *Obsequium* ; princeps enim habet jus imperandi, alioquin populum gubernare non posset : sed jus imperandi supponit obligationem parendi, seu obsequium præstandi. Unde B. Petrus, loco citato : *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi, quasi*

præcellenti, sive ducibus ejus, tanquam ab eo missis. . . quia sic est voluntas Dei ; sicque in primis Ecclesiæ sæculæ Christiani semper fuerunt subditi, in iis quæ non erant contra legem Dei, imperatoribus et regibus usurpatoribus ac persecutoribus, sicut bonis et legitimis. Ergo.

3° *Fidelitatem*. Si princeps enim vi suæ dignitatis subditos omni via possibili tueri, defendere et felices reddere teneatur, naturalis æquitas exigit ut subditi, ex parte sua, fideles se exhibeant erga principem et officia sibi imposita constanter impleant. Ergo.

4° *Subsidium*. Hoc autem probamus in Tractatu de *Restitutione*, ostendendo solvenda esse tributa.

Legantur etiam quæ exposuimus in Philosophia morali, ad calcem.

Queritur an subditi in quibusdam casibus dispensari possint a juramento fidelitatis.

R. *affirmative*. Id sequitur ex iis quæ jam diximus agendo de juramenti dispensatione, p. 280. Etenim, 1° si princeps essentielles omittat conditiones sub quibus supremam obtinuit potestatem, v. g. : si necessario debeat esse catholicus, et fiat hæreticus, amittit potestatem imperandi, et eo ipso vis juramenti cessat : superior ecclesiasticus, a juramento in eo casu dispensans, declarat illud coram Deo jam non obligare. 2° Si inter principem et subditos existat pactum utrinque juramento firmatum, et princeps evidenter fiat perjurus, subditi juramento non amplius ligantur, quia frangenti fidem fides non debetur. Unde S. Th. 2 2, q. 12, art. 2, loquens de principe qui per apostasiam a fide jus domini amittit, ait : « Et ideo quam cito aliquis per sententiam denunciatur excommunicatus propter apostasiam a fide, ipso facto ejus subditi sunt absoluti a dominio ejus et juramento fidelitatis quo ei tenebantur. » In eo sensu intelligendæ sunt pleræque summorum Pontificum sententiæ quibus subditos absolverunt a juramento fidelitatis erga principes perjuros et tyrannos, qui nulla prudentiæ via ad æquiorè agendi rationem reduci potuerant : declarabant ipsis fundamenta-

les regni constitutiones transgredientibus nullum jam deberi obsequium, obligationem juramenti esse sublata, thronum vacare, etc. Tales autem sententiæ, spectatis etiam regnorum catholicorum in eo tempore constitutionibus, quemlibet principem hæreticum aut schismaticum a throno excludentibus, nihil per se exhibent absurdi, injusti aut falsi.

Vide quæ de his diximus in Tractatu *de vera Ecclesia*.

ARTICULUS TERTIUS.

DE OBLIGATIONIBUS VIRORUM ET UXORUM.

Officia conjugum sunt reciproca, et ideo de illis simul tractandum est. De debito conjugali, cohabitatione et separatione alibi diximus. Restat igitur ut alia præcipua conjugum officia breviter exponamus.

1° Conjuges ad mutuum, sanctum et specialem erga se invicem tenentur amorem. Sic enim expresse habet B. Paulus, Eph. v, 25 : *Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea*. Si viri teneantur diligere uxores, certe uxores tenentur diligere viros, ut ait idem Apostolus, Tit. ii, 4 : *Viros suos ament*; et comparatio adducta indicat manifeste amorem purum, sanctum et specialem.

Hinc graviter peccant si rixas, odium, jurgia inter se excitent aut foveant; si conviciis aut maledictionibus sese afficiant; si vir uxorem et multo magis si uxor virum percutiat; si zelotypiæ cedant, etc.

2° Societatem conjugalem ducere tenentur et secum habitare; Christus enim dicit, Matth. xix, 5 : *Dimittet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*. Electio autem domicilii pertinet ad virum, qui est *caput mulieris*, I Cor. xi, 3. Uxor tamen non semper tenetur eum sequi, ut diximus in Tractatu *de Matrimonio*.

3° Conjuges sibi mutuo debent alimenta et ea quæ ad

honestam conditionis suæ sustentationem pertinent : *Jam enim non sunt duo, sed una caro*, Matth. xix, 6 : *Nemo autem carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam*, Eph. v, 29. Hinc mortaliter peccat maritus qui necessaria negat uxori, cum ea ipse habeat, vel convenientem non adhibet diligentiam ut ea, quantum oportet, acquirat et conservet. Excipitur si mulier promiserit dotem et solvere noluerit, vel si, absque ratione sufficienti, juxta ea quæ diximus in Tractatu *de Matrimonio*, a viro discesserit, vel si dotem in scio marito consumpserit. Similiter et uxor graviter peccaret si, cum posset, necessaria marito egenti, in carcere detento, ad triemes damnato, non ministraret.

ARTICULUS QUARTUS.

DE OBLIGATIONIBUS DOMINORUM ET FAMULORUM.

De dominis.

Domini debent famulos suos amare, instruere, corrigere, benigne tractare, et justum pretium eis solvere.

1° *Amare*. Nam : *Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua; quasi fratrem sic eum tracta*, Eccli. xxxiii, 31. Unde B. Paulus commendat Onesimum Philemoni, rogans ut eum excipiat *jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem*. Eundem quippe habent dominum, patrem et judicem in cælis : *Et vos, domini*, inquit B. Paulus ad Eph. vi, 9, *eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia et illorum et vester dominus est in cælis, et personarum acceptio non est apud Deum*.

2° *Instruere*. *Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior*, I Tim. v, 8. Porro qui non est sollicitus ut famuli rudimentis christianæ fidei, mandatis Dei et Ecclesiæ, principiis morum et omnibus ad salutem necessariis imbuantur, qui tempus conveniens ad hæc discenda concedere

nonunt, eos ad catechismum, ad concionem non mittunt, curam eorum non habent : facile ergo in tali omissione graviter delinquere possunt.

3° *Corripere*. Domini namque sunt patresfamilias ; in servos, sicut in filios, servata quadam proportione, invigilare debent, ut domus bene sit ordinata : inobedientes ergo et delinquentes corripere tenentur, « seu verbo, » seu verbere, seu quolibet alio pœnæ genere justo atque licito, quantum societas humana concedit, » ait S. Aug. de Civitate Dei, l. 19, cap. 16. Contra hanc obligationem graviter peccant qui conducunt vel in domo retinent servos irreligiosos, impios, blasphemantes, moribus depravatos, perversitatis exempla præbentes, eos non monent, ad meliorem vitam non exhortantur, aut emendationem promittere nolentes, vel promittentes et non facientes non dimittunt, nisi forte eorum opera maxime indigeant, et alios invenire non possint.

4° *Benigne tractare* ; id est, honesto et amabili vocis tono eos alloqui, bona et sufficientia alimenta eis præstare, nimiis operibus eos non gravare, infirmos convenienter curare, denique eos velut fratres semper habere, et duram eorum conditionem mansuetudine pro posse suo lenire debent.

5° *Justum pretium eis solvere*. Dignus enim est operarius cibo suo, Matth. x, 10 ; Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane, Levit. xix, 13. Unde, juxta gravitatem materiæ, peccant qui stipendium promissum non solvunt, aut nimis differunt ; qui, pactione non facta, quod justum est solvere nolunt ; qui famulos ægrotos non curant, statim expellunt, etc. Stipendium tamen solvere non tenentur pro tempore infirmitatis vel absentiae notabilis, nec majores expensas ratione infirmitatis factas, v. g., pro medicis, chirurgis, pharmacopolis, etc.

De famulis.

Famuli debent dominis suis reverentiam, obedientiam, obsequium et fidelitatem.

1° *Reverentiam* ; id est, eos revereri seu honorare debent ratione dignitatis, et tanquam suos superiores, juxta hæc B. Pauli verba, I Tim. vi, 1 : *Servi dominos suos omnino honore dignos arbitrentur*. Contra hanc obligationem peccant qui occultos eorum defectus manifestant, eos irrident, aspernantur, sinunt ut in ipsorum præsentia de illis detrahatur, etc.

2° *Obedientiam*. *Servi, obedite dominis carnalibus in timore et tremore, cum simplicitate cordis vestri, sicut Christo*, Ephes. vi, 5 ; *Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis*, I Pet. ii, 18. Hinc plus minusve peccant qui, cum aliquid ipsis præcipitur, obmurmurant, insolenter respondent, simulant se fecisse, in mendacia erumpunt, etc.

3° *Obsequium*. Debent enim ad omnia se attentos, paratos et sollicitos præbere, non *ad oculos servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum*, Coloss. iii, 22. Etenim qui se locat pro stipendio manere non potest iners, sed res ac negotia domini tanquam propria gerere debet, et oculos habere in manus domini, ut quidquid est officii sui semper accurate faciat.

4° *Fidelitatem*, secundum hæc B. Pauli verba, dicens ad Tit. ii, 9 : *Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudulentos, sed in omnibus fidem bonam ostendentes*. Peccant igitur sæpe graviter et contra justitiam, qui rerum sibi creditarum curam non habent ; qui eas culpa sua deteriores fieri sinunt ; qui, convento salario non contenti, aliquid titulo compensationis clam subripiunt ; qui manducant aut bibunt quæ sibi non destinantur ; qui de bonis dominorum elemosynas faciunt, sine eorum consensu saltem rationaliter præsumpto ; qui dormiendo, otiando, negligenter laborando tempus male absumunt, etc.

ARTICULUS QUINTUS.

DE OBLIGATIONIBUS MAGISTRORUM ET DISCIPULORUM.

De magistris.

Qui grande munus alios docendi suscipiunt, debent alumnis suis semina christianarum virtutum, doctrinam sanam, ad scopum intentum utilem, captui eorum proportionatam, et modo convenienti expositam præbere.

1° *Semina christianarum virtutum.* Non agitur enim apud nos de informandis philosophis qui quasdam virtutes humanas sola ratione vaga innixas ostendere debeant, sed de faciendis bonis Christianis, qui, cuncta respectivæ conditionis suæ officia accurate explentes, ad æternam salutem jugiter tendant et eam consequantur. Experientia constat profanam scientiam sæpius per se inflare, fatuos et superbos creare, ad salutem nihil conferre, homines veris virtutibus præditos non facere, religioni ipsique societati potius nocere quam prodesse. Sedulo igitur curare debent omnium scholarum magistri et magistræ ut religionis et virtutum principia lucide explanent, in alumnis inculcent et corda eorum informant. Cum autem præcipua persuadendi via sit præcepta exemplis fulcire, necesse est ut ipsi ab omnibus vitiis sint alieni, in virtutibus quas docere tenentur eminentes, et precibus cœlestem benedictionem in conatus suos invocare non cessent.

2° *Doctrinam sanam*, id est, Scripturæ sacræ, traditioni, conciliorum oraculis et Ecclesiæ documentis consentaneam : novas docendi methodos quærere, adoptare, aut perficere possunt; sed in religionis ac virtutum doctrina ab omni novitate caute abstineant.

3° *Ad scopum intentum utilem.* Omnis quidem scientia recte ordinata bona est, cum nihil aliud sit quam veritatis cognitio; sed quoniam ingenia humana omnis veritatis non sunt capacia, valde interest ut unusquisque in

iis maxime erudiat quæ præsentis aut futuræ ipsius conditioni optanda sunt. Alia quippe est eruditio vel scientia competens agricolæ, alia negotiatori, alia militari, alia legisperito, alia clerico, etc. Hæc jugiter advertere debent magistri.

4° *Captui eorum proportionatam et convenienti modo expositam.* Si enim proponatur candidatis scientia nimis ardua, intellectui eorum improporcionata, animi ipsorum obruentur, studium fastidient, exhorrescent, nihil percipient neque discent. Unde doctiores non semper meliores sunt magistri, sed qui clarius loquuntur et diligentius student se audientium captui accommodare.

Sæpe magistri incapaces, vel officium suum negligentes, contra justitiam peccant, et ad restitutionem tenentur, ut in Tractatu *de Restitutione* ostendimus.

De discipulis.

Præcipua discipulorum et studentium officia sunt virtutem sectari, scholas frequentare, magistros revereri, eos cum animo docili audire, et diligenter studio incumbere.

1° *Virtutem sectari.* Bonum est enim viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua, Thr. III, 27. *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea,* Prov. XXII, 6. Tota moralis existentia in hac vita et salus æterna generaliter pendent a primis adolescentiæ annis. Si hoc adverterent et bene intelligerent juvenes, quanto zelo vitia fugerent et virtutes excolerent!

2° *Scholas frequentare;* non nisi enim arduo labore et longa assiduitate scientiæ et artes ediscuntur. Unde juvenes negligenter studentes, scholas facile omittentes, valde sibi nocent: prima scientiæ principia ignorantes vel imperfecte scientes, alias partes difficilius acquirunt, frequenter nunquam ediscunt, et dum eminere potuissent si debito modo laborassent, infimum et quandoque ignominiosum locum semper tenent.

3° *Magistros revereri;* cuilibet namque superiori ali-

qua ab inferioribus debetur reverentia conditioni proportionata: porro magistri superiorem tenent locum respectu discipulorum; parentes suam auctoritatem eis delegant, liberos suos sollicitudini eorum committendo: ergo discipuli magistros sicut parentes revereri et honorare debent. Peccant igitur, et sæpe graviter, eis detrahendo, irridendo, subsannando, eos maledictis, calumniis, molestiis afficiendo, etc.

4° *Eos cum animo docili audire.* Indocilitas enim præsumptionem et nimiam proprio sensui adhæsiōnem redolet; vanas disputationes, murmura, scandala inducit, quod veræ ac utili scientiæ prorsus est oppositum; juvenem reddit arrogantem, et sæpe in damnabiles errores projicit.

5° *Diligenter studio incumbere.* Patet ex dictis n. 2; negligentia enim in studendo multa invehit peccata contra Deum, contra parentes, contra Ecclesiam et contra societatem. Sola temporis jactura, cum ad certam exerevit quantitatem, quæ facile definiri non potest, constituit peccatum mortale; et insuper culpæ e tali negligentia deinceps secuturæ, quæ in causa prævideri potuerunt, imputabuntur donec causa sufficienter fuerit retractata et negligentia reparata; aut, si reparari non possit, donec officium capacitati non proportionatum fuerit dimissum. Plura hac de re jam diximus in Philosophia morali.

CAPUT QUINTUM.

DE QUINTO DECALOGI PRÆCEPTO.

Illud præceptum continetur in Exod. xx, 13, his verbis: *Non occides.* Quidquid noxium est proximo in corpore, per hoc negativum præceptum prohibetur; omnia enim mala corporalia, ut pote ad destructionem vitæ tendentia, exprimuntur per occisionem quæ est summum vitæ corporalis malum, et vulgo appellatur homicidium, a verbis *homo et cædere*, quasi diceretur hominis cæsiō.

Homicidium est *omnis violenta hominis occisiō, ab alio homine facta, quocumque modo.* Potest esse justum vel injustum, voluntarium in se, voluntarium in causa, vel omnino casuale: potest esse sui ipsius vel alterius occisiō. *His notatis*, dicemus 1° de sui ipsius occisione, seu de suicidio; 2° de occisione malefactoris; 3° de occisione aggressoris; 4° de occisione innocentis; 5° de duello; 6° de bello; et 7° de homicidio mere casuali.

ARTICULUS PRIMUS.

DE SUI IPSIUS OCCISIONE, SEU DE SUICIDIO.

Ad sui occisionem pertinet sui ipsius mutilatio. De utraque dicendum est.

De sui ipsius occisione.

Probavimus in Philosophia morali voluntariam sui ipsius occisionem lege naturali esse prohibitam. Pauca hic addemus.

Duplici modo aliquis se ipsum occidere potest, directe scilicet, se ipsum, v. g., strangulando, gladio perfodiendo, in aquam projiciendo, etc.; et indirecte, faciendo actionem ex qua, præter intentionem, propria mors secutura est.

1° Nunquam licet se ipsum directe occidere, idque constat 1° ex fide: *S. Aug.* enim, *Hæres. 69*, inter hæreticos recenset Circumcelliones qui insana feritate se ipsos occidebant, et alios utriusque sexus ad se occidendum inducebant; sic etiam, ut manifestum est omnibus, semper sensit et docuit Ecclesia; 2° ex verbis, *Non occides*, quæ, cum generalia sint, tam propriam quam aliorum occisionem prohibent; 3° ex unanimi doctorum consensu; 4° ex rationibus in Philosophia expositis, quas hic iterum referre longius esset. Ergo. Hinc ad vitandum crudele supplicium aut infame suspendium, se ipsum occidere aut venenum haurire non licet, nec sui occisionem ab aliis faciendam mandare, ut fecit Saül, I Paral. x, 4.